

Universitätsbibliothek Paderborn

Ioannis S. R. E. Cardinalis Bona Opera Omnia

Tribus Tomis comprehensa

De Divina Psalmodia, Ejusque Causis, Mysteriis, Et Disciplinis, deque variis Ritibus omnium Ecclesiarum in psallendis Divinis Officiis, Tractatus, Historicvs, Symbolicvs, Asceticvs. Sive Psallentis Ecclesiae Harmonia - Opus novum, & curiosum, ac multiplici eruditione illustratum ... Operum ...

Bona, Giovanni

Parisiis, 1678

§. 1. Antiquitatis quanta sit vis. Divinarum laudum antiquissima origo. Religio solius hominis propria. Cur homo rectae staturae. Ignorantia, malorum radix. Dei cognitio difficillima. Quaedam obiter ...

urn:nbn:de:hbz:466:1-9929

2 DE ANTIQUITATE ET EXCELLENTIA

Dexter ades, nutuque tuo referare latentes
Sacrorum causas liceat, gratissima dona
Mystis, mortalem sine te fallentia sensum.
Tu quoque divini purissima mater Amoris,
Lux mundi, cœlique decus, qua prodiga terræ
Aethereas largiris opes, ac divite dextra
Effundis supera septena charismata lucis;
Duc age, Diva, tuum salebrosa per invia vatem,
Te sequor, audaci labor hic tibi militat ausu.
Este mihi faciles & vos clarissima mundi
Lumina, vos cœli proceres, vos conscia Christi
Pectora, sidereis vos me succendite flammis.
Forsitan hæc Latias volitantia scripta per oras
Accendent pietate animos, cultuque perenni
Crescet in immensum divina gloria laudis.

§. I.

Antiquitatis quanta sit vis. Divinarum laudum antiquissima origo. Religio solius hominis propria. Cur homo rectæ staturæ. Ignorantia malorum radix. Dei cognitio difficillima. Quædam obiter adversus Atheos.

1. **S**CITÈ quidem dictum est ab (a) Arnobio, Religionis Sautoritatem non esse tempore æstimandam, sed Numine: scitè quoq; (b) Tertullianus scripsit, res divinas debere potius de sua veritate, quam de vetustate censerì; sed quia filiorum hominum mendacium instateris opinio est, id solum præstantissimum esse, quod est antiquissimum, operæ pretium me facturum existimavi, si in ipso tractationis limine diligenter investigarem, quibus divinæ laudes adoleverint incunabilis, ut illarum videlicet cognito exordio, dignitas simul, &

a Arnob. lib. 2. contra gentes. b Tertul. lib. 1. adv. Marcionem.

excellētia clari⁹ innotescant. Quod si ad (c) vulgi mētem tanta longævā durationis potestas est, ut miscendo humana divinis, multarum urbium, & populorum initia ad Deum aliquem referre, & augustioribus primordiis consecrare potuerit; hac sanē gloria sacras preces non carere, argumento esse multa possunt.

II. Fama in primis exploratissimæ sanctitatis sacrarum litterarum irrefragabili testimonio, omniumque sapientum consensu confirmata. Tum natura ipsa Dei cognitionem mortalium animis ingenerans, quem cognitum summis laudibus prosequi, ejusque auxilium in omnibus implorare ejusdem naturæ ductu edocemur. Quis enim abscondi potest, ut non sentiat Dei beneficia, ut non ejus experiatur amorem? Aut quis divinæ largitatis munificentia locupletatus non ei protinus offerat (d) *hostiam laudis, fructum abiorum confitentium nomini eius?* Natura, inquit (e) Simplicius, non homines soli, sed & muta animalia, plantæ, & lapides, omnesque res pro cujuslibet facultate singula ad Deum conversa sunt. Homines verò præterea statim à pueritia ad Dei cultum à parentibus assuefiunt, communesque hominum sententias sequuntur. Omnes namque homines, & Barbari, & Græci tam priore infinito tempore, quam nunc, licet alii aliis sententiis, Deum esse arbitrantur. Et, ut scribit (f) Iamblicus, ante omnem rationis usum inest cuique naturaliter insita Deorum notio. Nam quia mundus factus est, ait (g) Plotinus, si mentis aures ad hunc convertere libeat, forsitan audiemus ita clamantem: Me proculdubio fecit Deus. Eodem sensu (h) Epictetus apud Arrianum; Ex ipso, inquit, apparatu operum solerti & artificioso, pronunciare solemus effectorem esse artificem aliquem, nec temerè, & casu evenisse ista. Ergo horum quidvis suum nobis de-

c. T. Livius initio histor. d Ad Hebræos cap. 13. 15. e Simplicius in Epictet. cap. 67. f Iamblic. de myster. Ægypt. c. 1. g Plotin. Enneade 3. lib. 2. c. 3. h Epict. lib. 2. c. 6.

4 DE ANTIQUITATE ET EXCELLENTIA
clarat artificem : aspectabilia verò illa in mundo corpo-
ra inspectiones etiam, & oculis undiq; lumen effusum
opificem suum non testabuntur? O multam cæcitatem,
exclamat (i) Trismegittus : ô multam impietatem ! ô
multam perfidiam ! Simulachrum , aut imaginem sine
sculptore, aut pictore nullus fieri dicet, hoc autem opifi-
cium sine opifice factum erit? Cui consonans (k) Tul-
lius; Quid potest, inquit, esse tam apertum, tamque
perspicuum, cum cælum suspeximus, cœlestiaque con-
templati sumus, quam esse aliquod Numen præstantis-
simæ mentis, quò hæc regantur? Quod qui dubitat,
haud sanè intelligo, cur non idem sol sit, an nullus
sit dubitare possit. Nemo est enim tam rudis, tam feris
moribus, ait (l) Lactantius, qui non oculos suos in cœ-
lum tollens, tametsi nesciat cujus Dei providentia re-
gatur hoc omne quod cernitur; aliquam tamen esse
intelligat ex ipsa rerum magnitudine, motu, disposi-
tione, constantia, utilitate, pulchritudine, tempera-
tione. Rectè (m) Gregorius Nazianzenus, Sicut quis-
piam citharam pulcherrimè confectam, & elaboratam
conspiciens, ejusque concinnitatem, & constitutio-
nem; aut etiam ipsius citharæ cantum audiens, nihil
aliud, quam ipsum citharæ conditorem, atque citha-
ræ dum mente reputat, atque ad eum cogitatione fertur,
etiam si defacie ignotum : eodem modo is nobis, qui
res effecit, effectasque movet, atque conseruat, mani-
festus est, etiam si mente minimè comprehendatur. Re-
ctè item (n) Theophilus Patriarcha Antiochenus: Sicut
anima in humano corpore non videtur invisibilis exi-
stens, verum ex corporis motu cognoscitur; sic nec
Deus corporeis oculis videri potest, cæterum ex pro-
videntia, qua singula ordinat, intelligitur. Quemad-
modum si quis cernat navim suis armamentis instrua-

i Trismeg. Pimandr. cap. 5. k Cicero lib. 2. de nat. deorum. l Lactant.
divin. instit. lib. 1. cap. 2. m Nazianz. orat. 2. de Theologia. n Theo-
phil. lib. 1. ad Autolyicum.

Etiam mare sulcare, & in portum appellere, certè credit aliquem, à quo gubernetur in ea esse gubernatorem: sic certè nemo adeo abjecti animi est, quin credat Deum esse gubernatorem omnium, quamvis ipsum oculis carnalibus non assequamur.

III. Idèò religionem virtutum omnium moralium excellentissimam mortalium animis in sevit Deus, ut quos eadem humanitas forti nexu inter se ligat; una, eademque religio Deo religet omnipotenti. In hoc totius vitæ nostræ summa ratio consistit, ut summum illud Numen ante omnia cognoscamus, cognitum purgatissima pietate veneremur. Utrumque actum docet religio omnium bonorum firmamentum & mater, totius mundi pacatissima beatitudo. Hac sublata, si quis mundum dixerit cœlum esse sine sole, nihil dixerit: Nox mera erit, & quod nocte deterius est, nihilum, & inane. Hac sola tanquam rationalis naturæ præclarissima dote, super bestias & universa pecora præcellit homo. Artium enim, & gubernationis industria, ipsa quoque ratio, atque internos animi sensus exprimens sermo, adèò hominem non distinguunt à brutis, ut (o) plerique Philosophorum illud etiam inani subtilitate disputare præsumpserint, Num brutis animantibus in sit ratio. Sola religio est, cujus in brutis nullum extat vestigium Eleganter (p) Lactãtius in hanc sententiam, Summum hominis bonum in sola religione est. Nam cætera omnia, quæ putantur esse homini propria, in cæteris quoque animantibus reperiuntur: cum enim suas voces propriis inter se notis discernunt, atque dignoscunt, colloqui videntur: ridendi quoque ratio apparet in his aliqua, cum demulsis auribus, contractoque rictu, & oculis in lasciviam resolutis aut homini alludunt, aut suis quisque conjugibus, ac fœtibus propriis. Iam illa, quæ sibi prospiciunt in futura,

o Plutarchus in opusc. de hac re, & Sextus Empyris. lib. 1. Pyrrhonorum. cap. 14. p. Lact. lib. 31. c. 10.

6 DE ANTIQUITATE ET EXCELLENTIA
& cibos reponunt, habent utiq; providentiam. (g) Ra-
tionis quoque signa in multis deprehenduntur. Nam
quando utilia sibi appetunt, mala cavent, pericula vi-
tant, latibula sibi parant in plures exitus disparentia,
profectò aliquid intelligunt. Incertum est igitur, utrum-
nè illa, quæ homini tribuuntur, communia sint cum
aliis viventibus: religionis certè sunt expertia. Hinc
omnium hominum sapientissimus humanam naturam
diffiniens, non à rationalitate essentialem eius differen-
tiam desumpsit, sed supra communem Philosophantium
scholam altiori sublimatus fastigio, (r) *Deum*, inquit,
time, & mandata eius observa, hoc est enim omnis homo. Ergò,
necessaria consecutione infert (s) Bernardus, si hoc
est omnis homo, absque hoc nihil omnis homo. Cul-
tus enim Divinus, iuxta (t) Platonicos, ita fermè ho-
minibus est naturalis, sicut equis hinnitus, & ca-
nibus latratus. Chrysostomus aurea sua eloquentia illud
(u) Geneseos explicans, *Hæ sunt generationes Noè: Noè*
vir justus, atque perfectus fuit; Rarus, (x) inquit, &
novus genealogiæ modus. Nam, ut Scriptura dixit
Hæ sunt generationes Noè, aures nostras excitavit, quasi
genealogiam illius narratura, & quis ejus pater fuerit,
& unde genus duxerit, & quomodo in hanc vitam
editus, & alia quæ mos est genealogias narranti-
bus recensere: relictis tamen illis omnibus, & alio-
rum consuetudinem superans, inquit, *Noè vir iustus,*
atque perfectus fuit. Nam quia cæteri homines ob carna-
les voluptates, quibus immerfi erant, amiserant esse
homines, iste in tanto populo hominis imaginem serva-
vit. Quæ autem est imago hominis? Rationalem esse.
Quid ergo? an non & illi fuerunt rationales? Verum

q Bruta uti' ratione affirmabat Celsus Epicureus, ut ait Origenes libro 4.
contra ipsum. Vide item Porphyrium lib. 3. de Abstinentia. Lud. Vives lib.
2. de Anima, Lal. Bisciolam to. 2. Hor. Subc. lib. 1. c. 4. & oan. Euseb. Nie-
remberg lib. 3. Hist. nat. 7 Eccles. 12. 13. s Bern. ser. 20. in Cantic. 7 Fi-
cinus lib. 14. Platon, Theologiæ cap. 9. 7 Gen. 6. 9. x Chryf. hom. 23.
in Gen.

non hoc solum fuerit hominem esse, sed & virtutibus esse deditum, & vitia fugere; illicitis affectionibus imperare, & mandatis Dominicis obtemperare. Nam cum in malum declinant homines, & servi fiant irrationalium vitiorum, hominis nomenclatura se reddunt indignos, & cum bestiis computatur. Quando enim, sicut idem (y) alibi scribit, ut asinus calcitras, ut taurus exultas, libidine incensus sic hinnis ut equus: quando in epulis urforum imitaris voratum, & pinguedine corpus mulorum more distendis: cum exercenda similitate camelum, lupum imiteris rapina: cum irascaris ut serpens, & atrocitate scorpionum percutias: cum subdolè insidieris ut vulpes, ac veneno malignitatis armeris ut coluber, & vipera: qua ratione in hominum te possum numero collocare, nulla in te cernens signa humanæ naturæ? Sanè qui huiusmodi est, inquit (z) Cydonius, non homo vocari debet, sed portentosa bestia, quales in fabulis describuntur, qui solo aspectu falsam hominis speciem præ se ferat.

IV. Hominum verò, brutorumque discrimen ipsa corporum figuratio demonstrat. Cætera animantia pro-na facie incurvantur in terram, quia ventris, in quem deflectuntur, solas sequuntur voluptates: Homo recto stat corpore despicitque terras, ut qui erecto vultu intuetur cælum, quæ sursum sunt quærere discat, non quæ super terram. Rectè (a) Silius.

Nonne vides hominum ut celfos ad sidera vultus

Sustulerit Deus, ac sublimia finxerit ora:

Cum pecudes, volucrumque genus, formasque ferarum

Segnem, atque obscenam passim stravisset in alvum?

Solus nempe homo, ait (b) Ruricius Lemovicensis Episcopus, de omnibus animalibus sublimis creatus est, ut auctorem suum semper cælo intentus aspiciat, non mundalia opera solo defixus exerceat. An non con-

y Idem Hom. 4. in Matth. z Cydon. orat. de contemnenda morte.

a Silius Italic. lib. 15. v. 84. b. Ruric. lib. 2. Epist. 42.

§ DE ANTIQUITATE ET EXCELLENTIA
funderis, exclamat (c) Bernardus, sursum caput habere, qui sursum cor non habes? corpore rectus stare, qui corde repis in terra? His autem qui terrena sapiunt quam læti illudunt dæmones prophetico sermone dicentes, (d) *Incurvare ut transeamus?* Propterea, ut scribit (e) Julius Firmicus; Nihil aliud, dum in hac vitæ brevitate sumus, nobis elaborandum est, nisi ut terreni corporis labe purgata, & amputatis, si fieri potest, omnibus vitiis, incorruptam animi divinitatem, & nullâ scelerum contagione pollutam auctori nostro reddamus Deo, ne divinæ fabricationis immemorem animum vitiosis libidinum laqueis implicatum, tamquam projectum per præcipitia perdamus. Nihil enim debemus cogitare terrenum, præsertim cum sciamus fabricatorem nostrum Deum, ita nos divini artificii moderatione fecisse, ut recti corporis forma ab omni humilitatis dejectione deposita, nihil aliud primum patefacta oculorum acie, nisi Solem, & Lunam, stellasque, & horum omnium pulcherrimum, atque immortale domicilium videremus. Simile est illud Octavii apud (f) Minutium Felicem. Præcipuè cum à feris belluis hoc differamus, quod illa prona, in terramque vergentia nihil nata sint prospicere, nisi pabulum: nos quibus vultus erectus, quibus suspectus in cælum datus est, sermo, & ratio; per quæ Dominum agnoscimus, sentimus, imitamur, ignorare nec fas, nec licet ingerentem sese oculis, & sensibus nostris cælestem claritatem. Sacrilegii enim vel maximi instar est humi quærere quod in sublimi debeas invenire. (g) Augustinus item sic de hac re philosophatur; Figura corporis non prona, sed erecti sumus. Quæ in re admone-mur ab eo, qui nos fecit, ne meliore nostri parte, id est animo, similes pecoribus simus, à quibus corporis

c Bern. ser. 12. de diversis. d Isaia 51. 23. e Iulius Maternus Firm. præf. lib. 8. Mathæos. f Min. Felix, in Octavio. g Augustin. lib. 12. de Trinit. cap. 1.

erectione distamus. Sed sicut corpus ad ea quæ sunt excelsa corporum, id est ad cœlestia, naturaliter erectum est: sic animus, qui substantia spiritalis est, ad ea quæ sunt in spiritalibus excelsa erigendus est, non elatione superbæ, sed pietate justitiæ. Propter hoc enim, ait (b) Chrysoströmus, rationales facti sumus, & à brutis differimus, ut laudemus, celebremus, glorificemus jugiter Dominum omnium conditorem.

V. Rectus itaque Deus rectum hominem fecit, at ille recto corpore curvum animum gerens tantum Dei munus neglexit, & degeneri conversatione naturæ jura transgrediens (i) *cum in honore esset non intellexit, comparatus est jumentis insipientibus, & similis factus est illis*. Prodiit hæc perversitas ex ignorantia, ex infecta radice pessimus frutex. Quam veritatem in cæca errorum nocte (k) Philosophus Chæronensis videns, Inscitia Deorum, atque ignoratio, inquit, jam inde ab initio in duos quasi rivos dimanans ab una parte in duris, ac refractariis ingeniis tanquam in aspero solo impietatem, quæ nullos putat esse Deos: ab altera velut in molli, ac tenero solo superstitionem animis lenibus ingeneravit. Nam ut unum omnium rerum principium fuit, cujus omnipotentia è nihilo cuncta produxit; ita olim una de illo scientia erat, atque una religio, quæ cum primis parentibus nata ad posteros est devoluta, ut in libris de perenni philosophia doctissimè differit (l) Eugubinus. Sed cum ingenti propagatione diffusi longius à se homines recessissent, spretoque virtutum exercitio rebus dumtaxat incumberent, tum rerum præteritarum memoriam, tum ipsum Dei cultum neglexerunt. Ita solet fama non tam vires acquirere, quam perdere eundo: sicut aqua in plures rivulos derivata, quo magis à fonte recedit, eo insalubrior evadit. Hoc modo labefactata religio tot fabulis, ac figmentis vio-

b Chryf. homil. 26. in Gen. & Psalm. 48. k Plutarc. initio lib. de superstitione. l Aug. Eugubin. lib. 1. de per. Philosophia,

10 DE ANTIQUITATE ET EXCELLENTIA
lata est, ut non minus in Dei cognitione, quam in ejus
cultu maxima inconstantia, & veri ignorance plerique
mortalium errarint. Nam veri Dei vera notitia vix
in una Israëliticæ gentis profapia integra mansit, sicut
scriptum est: (*m*) *Notus in Iudæa Deus, in Israël magnum
nomen ejus.* Unde & Ethnicus quidam scriptor de illius
populi moribus differens, Diversum, (*n*) ait, à reliquis
hominibus obtinent, cum aliis in rebus usque vitæ
quotidiano, tum eo præsertim quod nullum ex cæteris
Diis colunt, suum illum Deum ineffabilem, invisibilemque
existimantes. De quibus & (*o*) Satyricus cecinit;

Quidam sortiti metuentem sabbata Patrem,

Nil præter nubes, & cæli Numen adorant.

Quosdam quidem fuisse extra genus Israëliticum, qui
ad cælestis civitatis consortium ante Christi tempora
pertinerent, ostendit (*p*) Augustinus: sed hi paucissimi
sunt, vixque numerum faciunt, si cum infinita perditorum
hominum multitudine comparentur. Gens enim
humana semper malè de Deo meruit, ut loquitur (*q*)
Tertullianus, primò quidem ut inofficiosa ejus, cum
intelligeret ex parte non requisivit, sed & alios insuper
sibi commentata est, quos coleret: dehinc quod
non inquirendo innocentia magistrum, & nocentia
judicem, & exactorem, omnibus vitiis, & criminibus
inolevit. Cæterum si requisisset, sequeretur ut cognosceret
& recognosceret requisitum, & recognitum observaret,
& observatum magis propitium experiretur, quam iratum.

VI. Difficile quidem est quis, & qualis sit Deus absque
divini luminis illustratione dignoscere; nam, ut Heraclitus
apud (*r*) Themistium dicit; Natura latere gaudet, & ante
naturam naturæ opifex, quem vel ea de causa veneramus,
& admiramur, quod minimè sit

m Psalm. 75. *n* Dio Cassius lib. 37. histor. *o* Juvenal. sat. 14. *p* Aug. lib. 18. de civit. Dei cap. 47. *q* Tertullian. in Apolog. cap. 40. *r* Themist. orat. in laudem Ioviniani.

expedita ipsius cognitio, nec sine sudore comprehendi possit. Et ut Magnus (f) Gregorius scribit; Penè omne quod de Deo dicitur, eo ipso jam indignum est, quod potuit dici. Nam cuius laudi non sufficit obstupescens conscientia, quando sufficiet loquens lingua? Notum est illud Simonidis apud (r) Ciceronem, qui ab Hierone Rege Siculo interrogatus, quid Deus sit, diem unum huic cōsiderationi petiit: elapso illo, nondum sibi lique-re dixit, & biduum in eamdē deliberationem postula-vit, elapso & biduo, triduum sibi de poposcit: denique id unum respondit, quo plus cogitaret, plus cogitandum occurrere; minus atq; minus expediri se, quo diutius in hac cogitatione luctaretur. Hanc Simonidis cunctatio-nem admirandam omnibus, & sectandam, ait Cæcilius apud (u) Minutium Felicem. Tātum enim virium non habemus, inquit (x) Plutarchus, uti nostra ratione asse-qui Dei cognitionem valeamus. Et Fulgentius; (y) Quo-modo ait, sufficienter, aut dignè loqui poterit quis? de quo? homo de Deo mortalis de immortali, visibilis de invisibili, parvus de immenso, temporalis de æter-no, de creatore creatura? (z) Auctor item libri de ope-ribus Christi cardinalibus apud Cyprianum, quem esse Arnoldum Abbatem nuper repertum est. Affirmatio, inquit, de Dei essentia in promptu haberi non potest, neque enim diffinibilis est Divinitas, sed verius, since-riusque remotio indicat negando quid non sit, quam asserendo quid sit. Atque, ut docet (a) Ficinus, sicut sol sine sole non cernitur, ita neque Deus sine Deo co-gnosci potest. Sapienter (b) Hilarius Pictaviensis Epif-copus; Deus invisibilis, ineffabilis, infinitus, ad quem & eloquendum sermo fileat, & investigandum sensus hebetetur, & complectendum intelligentia coarctetur. Perfecta scientia est sic Deum scire, ut licet non igno-

f Greg. lib. 20. mor. cap. 23. r Cic. lib. 1. de nat. Deorum. u Min. Fe-lix in Octavio. x Plut. in lib. de Pythiæ oraculis. y Fulg. serm. de du-plici nativ. Christi. z In præf. a Ficinus lib. de Christ. relig. c. 2. b Hilar. lib. 2. de Trinitate.

DE ANTIQUITATE ET EXCELLENTIA
rabilem, tamen inenarrabilem scias. Credendus est;
intelligendus est, adorandus est, & his officijs eloquen-
dus est.

VII. Esse verò Deum, eumque unum, infinitum,
sapientissimum, & immortalem adèd manifestum est,
ut omnino inexcusabiles sint, non illi soli, qui dicunt in
corde suo, (c) *Non est Deus; sed & illi, qui ut dicit (d) Apo-*
stolus, cum cognovissent Deum, non sicut Deum glorificave-
runt, sed evanuerunt in cogitationibus suis, & mutaverunt
gloriam incorruptibilis Dei in similitudinem imaginis corrupti-
bilis hominis, & volucrum, & quadrupedum, & serpentium.
Dum enim abjecta, & indigna veneratione lignum ado-
rabant, & lapidem, debere se cultum conditori om-
nium profitebantur. Invenissent proculdubio Deum, si
inquirendi apponere voluissent affectum, dicente Do-
mino, (e) *Quarite, & invenietis: nec eò dementiæ devenis-*
sent, ut terram colerent, quæ idcirco pedibus nostris
subjecta est, ut calcanda nobis sit, non adoranda. De
humano videlicet a contratu Divinitas pensatur, ut lo-
quitur (f) Tertullianus: omnisque error religionis inde
promanat, teste (g) Augustino, quia anima pro Deo suo
phantasmata sua colit. Et quidem lex intus inserta do-
cuit Numinis venerationem, sed negligentia, & contu-
macia invenire non meruit veritatem: quia cum veri-
tatem cognoscerent, & contemnerent, iure receperunt
in pœnam, ut nec cognoscerent. O stultitiam filiorum
hominum sub vestigijs pedum suorum Deum sibi quæ-
rentium, quem adorarent!

Non pudet in Divos feles, & bruta referre?
ait Sibylla apud (h) Theophilum; & ut Christianus (i)
Poëta canit.

Nonnulli venerantur olus, mollesque per hortos
Numina sicca rigant.

c Psalm. 13. d Ad Rom. 1. 21. e Matth. 7. cap. 7. f Tertull. Apolog. cap. 5.
g Aug. de vera relig. cap. 9. h Theoph. lib. 1. ad Autolye. i Sedulius
carm. pasch. lib. 1.

Ægyptii scilicet, quorum nascentia in hortis numina quidam quoque Ethnicus k Poëta irridet in Satyra: ut non immeritò Regius (l) Propheta in speciem acerbioris vindictæ imprecatus sit, ut similes Diis suis cultores eorum efficerentur. Hæc duplex in orbe terrarum viget impietas, duplex atheismus, ut (m) Philotheus affirmat Episcopus Constantinopolitanus, Deos nimirum sibi fingentium, cultamque creatoris transferentium ad creaturas: & eorum, qui Deum omnino negant, qui, ut (n) Satyricus cecinit,

*In fortuna casibus omnia ponunt,
Et nullo credunt mundum rectore moveri,
Natura volvente vices & lucis, & anni:
Atque ideò intrepidè quæcunque altaria tangunt.*

Hoc summum nefas est, & ad omnem malitiam gradus.

(o) *Heu prima scelerum causa mortalibus ægris
Naturam nescire Deum.*

Quamquam affirmat(p) Plato magna mens Philosophorum neminem unquam, qui hanc opinionem de Diis habuerit, quod non sint, in hac sententia ad senecturum usque perseverasse. Deum enim, inquit Paulus (q) Orosius, quilibet hominum contemnere ad tempus potest, nescire in totum non potest. Maximus (r) Tyrius doctissimus Platoniorum, In tanta, ait, Philosophorum pugna, contentione, ac dissonantia, nusquam gentium cernere est aut leges, aut rationes non in hoc saltem omnes convenire, quod unus Deus Princeps, ac Pater omnium existat. Hoc non solum fatetur Græcus, sed & Barbarus, sed & insularum & continentis habitator: ipsi denique qui sapientiam abnegant. Nam quo pacto rationem hominis obtinere poterit, qui Deum negat animæ suæ parentem? est enim homo, ut (s) Hilbertus Episcopus scribit, animal divinum, & quasi

k Juven. sat. 15. l Psalm. 113. m Phil. in laud. SS. basilic. Gregor. & Chrysostomi. n Juven. sat. 13. v. 86. o Silius lib. 4. v. 794. p Plato 10. de legibus. q Oros. initio lib. 6. Histor. r Maxim. Tyrius serm. 1. s Hildeb. Epist. 56.

14 DE ANTIQUITATE ET EXCELLENTIA.
quodam participio Numinis insignitum. Ossibus, &
carne parentem circumfert, & sapit terram; ratione
Deo se propinquum, & affinem denuntiat. Portò brutalem
Atheorum impietatem, quamvis non sit hujus loci
pluribus redarguere, libet eam tamen hoc claudicante
metro detestari.

METRUM II.

ERgonè quispiam sub axe cælorum est,
Delirus adè, ut dicat in suo corde
Non est Deus? vel plenus improbis votis,
Orbis Monarcham, siderumque rectorem
Turpi veterno publica rei ignarum
Clausum latere in adibus poli credat?
Sicnè in Deum conspirat, & minas jactat
Vilis homo, spoliū mortis, urna fœtoris,
Lutosa terre massa, pulveris saccus?
Ergò solutus Numinis metu infœlix
Sic in diurna luce sponte caligas,
Naturæ apertis abnegans fidem dictis?
Videsnè ut undas legibus nitens Phœbe
Temperet? ut uda comprimat Thetis fluctus
Tenuis arenæ terminum mari ponens?
Vt semper Helles portitor, parens florum
Iustis adæquet partibus diem nocti?
Vides ut æstu torridus ferus cancer,
Caprique sidus algidum statis horis
Sistant diem, solisque cursui metas
Ponant? ut errent fulgida poli flamma,
Serventque certo fœdere inditas leges?
Quis voluit astra? quis rotat vices rerum?
Quis è recondito, abditoque thesauro
Educit Aeoli furentis insanam
Turbam, procellarumque concitat nimbos?
Quis lacte pingit lilium, quis argento

*Liguſtra, calthas ignibus, roſas auro ?
 Quis univerſam graminumque, florumque
 Hortique, pratique decorat venuſtatem ?
 Annè reperiri vanitas poteſt major,
 Quàm mentis eſſranni impetu Deum ſummum
 Temerare, & illi ſceptra denegare orbis ?
 An quod ſceleſtis proroget viri pœnas,
 Dormire credit impius pigrum Numen ?
 Sed præſtat alto nos ſilentio Divos
 Colere, luent mox impii ſcelus: tuncque
 Vindiãta cœlum abſolvat: & malos perdet.*

Optimè de hac re oris aurei (t) cõcionator. Non eſt fun-
 damentum, & quonam modo ſtat ædificium ? Non eſt
 carina, & quomodo conſiſtit navigium ? Non eſt fabri-
 cator navis, & quonam modo navis comparata eſt ?
 Non eſt ædificator, & quomodo domus facta eſt ? Non
 eſt architectus, & quis urbem condidit ? Non eſt agri-
 cola, & quomodo agri tulere manipulos ? Non eſt
 muſicus, & quomodo in mundi lyra apparet concen-
 tus ? Non eſt qui provideat, & quomodo per omnia
 pervadit providentia ? Non eſt auriga, & quomodo
 quatuor elementorum currus agitur ? Non eſt ſtatu-
 rius, & quomodo homines veluti quædam ſtatuae in
 mundo facti ſunt ? Non eſt fornicis conſtructõr, & quis
 tibi cœli fornicem conſtruxit ? Non eſt aurifex, & quis
 veluti diſcum aureum tamquam in menſa ſolem in cœlo
 poſuit ? Non eſt qui ferat lampadem, & quis tibi veluti
 lampadem argenteam dedit lunam in nocte ? Non eſt
 qui illuminet, & quis tibi clara, & lucem præbentia
 dedit luminaria ? Non eſt qui faciat ſolus magna lumina,
 & quis accenſos aſtrorum lychnos tibi in cœlo poſuit ?
 quemadmodum dicit (u) Propheta, *Qui facit luminaria
 magna ſolus, ſolem ut præſit diei, & lunam ut præſit nocti.*
 Non eſt opifex, & quomodo pulchritudo creaturarum
 teſtatur creatorem ? Quæcunque in mundo ſunt, agun-

* Chryſoſtom. in Pſal. 13. u Pſal. 135.

16 DE ANTIQUITATE ET EXCELLENTIA
tur exercentur, habent qui eis præsit, eaque perficiat;
& solus mundus non habet qui eum administret? Hæc
tenus Chrysostrmus. Extolle te igitur, atque erige spiritus
meus & virtute, qua à Deo mihi es inspiratus, ut ver-
bis utar (x) Marij Victorini Afri, agnosce Deum intel-
ligere difficile, non tamen desperatum; nam idèd nosse
se voluit, idèd mundum, & opera sua divina consti-
tuit, ut eum per ista omnia cerneremus. Scire autem
quid sit Deus, hoc est vivere, hoc est esse. Quid est
enim homo, inquit (y) Bernardus, nisi quod tu o Deus
innotuisti ei? Itaque si notitia Dei causa est, ut homo
aliquid sit, ignorantia facit, ut nihil sit. Quare (z) Plato
maximum esse censet nostræ divinitatis indicium, quod
soli nos in terris tanquam fortis divinæ participes Deum
cognoscimus, & invocamus, cultuque religioso tan-
quam supremum Numen colimus, & veneramur.

§. II.

*Sensum Religionis hominibus innatum Dei existen-
tiam probare. Divinæ laudis initium ab An-
gelis, imo ab ipso Deo. Vnde sumi debeat Eccle-
siasticæ Psalmodiæ origo.*

I. **C**ONSTAT igitur vixisse semper divini cultus
aliquod studium, quamvis barbaræ gentes
extra leges, moresque projectæ sacrilegis erroribus
religionis candorem depravarint. Est autem quidam
religionis sensus ita cunctis innatus, & in animo quasi
in sculptus, ut ex eo sumpserit argumentum ad proban-
dam Dei existentiam (a) Sextus Empyricus Pyrrhonius:
Si non sunt Dii, inquit, nec religio quæ est scientia cul-
tus Deorum: eorum enim, quæ non sunt, cultus esse
nequit; est autem religio, ergo sunt Dii. Quædam vero

x M. Victor. lib. 3. adv. Arrium. y Bern. Epist. 18. z Plato in Protagora.
a Sextus Empyricus lib. 8. adv. Mathematicos.

naturalis